

AGNIESZKA ROMANKO

TEOLOGICZNE PODSTAWY MEDIACJI W PRAWIE KANONICZNYM

Mediacja w prawie kanonicznym ma swoje podstawy teologiczne i prawne¹. Takie rozróżnienie wynika ze szczególnej dyscypliny prawa kanonicznego, na które składają się elementy prawne i teologiczne². Papież Paweł VI stwierdził: „Są tacy [...], którzy dokonują rozróżnienia między Kościołem, który nazywają «prawnym», a Kościołem, któremu przyznają miano «miłości», twierdząc, że przykazanie miłości to najwyższe przykazanie ze wszystkich i należy mu przyznawać pierwszeństwo [...]. Jednakże tak jak dusza nie może być odłączona od ciała, gdyż w przeciwnym razie nastąpiłaby śmierć, tak Kościół «miłości» nie

Dr AGNIESZKA ROMANKO – Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: aga2411@vp.pl

¹ Podstawy prawne mediacji, które znajdują się w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. [*Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984; dalej cyt.: KPK/83], w szczególności kan. 221 § 1, 1446 § 1, 1659 § 1, 1676, 1713-1716, 1733, 1742 § 1, 1748, nie będą przedmiotem niniejszego artykułu.

² Szerzej zob. Z. GROCHOLEWSKI, *Specyfika prawa Kościoła Katolickiego*, [w:] *Lex Tua in Corde Meo. Studia i materiały dedykowane Jego Magnificencji Bp. Tadeuszowi Pieronkowi z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie 2004, s. 265-278. Prawo kościelne z jednej strony „jest prawdziwym prawem”, a z drugiej odnosi się do „zbawczej funkcji Kościoła”. Zob. R. SOBAŃSKI, *Zarys teologii prawa kościelnego*, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1973, s. 105. „Droga do poznania i zrozumienia natury prawa kościelnego nie może ograniczać się do znajomości systemu kanonów, lecz winna ujmować to prawo w kontekście jego rzeczywistości eklezjalnej”. Zob. M. STASIAK, *Problem modeli eklezjalnych w budowie teorii prawa kościelnego*, „Kościół i Prawo” 1 (1981), s. 11. Szerzej zob.: TENZE, *Problem ukazania teologicznej natury prawa kościelnego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 26 (1979), z. 5, s. 65-77; A. CATTANEO, P. GHERRI, *La Canonistica a 25 anni dal CIC: impostazioni, metodo e prospettive*, „Apollinaris” 81 (2008), nr 1-2, s. 603-640.

może istnieć bez Kościoła «prawnego»³. Prawo kanoniczne nie może pozostawać w opozycji do miłości, na co również zwrócił uwagę Z. Grocholewski: „My chrześcijanie jesteśmy w pierwszej linii powołani do realizowania prawa miłości, do uczynienia wszystkiego, by ono było realizowane. Cała działalność Kościoła i chrześcijan powinna być więc zdeterminowana prawem miłości. Dotyczy to także działalności prawnej Kościoła, w tym również sądowej”⁴.

Kościół założony został przez Jezusa Chrystusa i posiada własny system prawa oparty na prawie miłości (zob.: J 13,34; Mt 25,31-40; 1 Kor 13,1)⁵. Dlatego też mediacja ma swoje podstawy teologiczne w konstytucji materialnej Kościoła, jaką jest Pismo Święte, a także w dokumentach soborowych i w nauczaniu papieskim, ponieważ Urząd Nauczycielski Kościoła na nowo je odczytuje i ogłasza⁶.

1. MEDIACJA W PIŚMIE ŚWIĘTYM

W Biblii nie pojawia się *expressis verbis* słowo „mediacja”. Z analizy tekstów Pisma Świętego wynika jednak, iż to właśnie ten sposób rozwiązywania sporów, przy pomocy bezstronnej osoby trzeciej, stanowił podstawę funkcjonowania wspólnoty kierującej się miłością braterską.

Mediacja istniała od początku cywilizacji między Bogiem a społecznością (zob. Rdz 18,22-33), a także między człowiekiem a wspólnotą (zob. Mt 5,23-24)⁷.

³ PAULUS PP. VI, *Allocutio ad E.mos Patres Cardinales et ad Consultores Pontificii Consilii Codici Iuris Canonici recognoscendo* (20.11.1965), AAS 57 (1965), s. 986; tłum. za: Z. GROCHOLEWSKI, *Służba miłości w działalności sądowej Kościoła*, [w:] *Veritati Salvificae Servire. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. zw. dr. hab. Edwardowi Góreckiemu z racji 70 rocznicy urodzin*, red. W. Wenz, Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny 2002, s. 72-73.

⁴ GROCHOLEWSKI, *Służba miłości w działalności sądowej Kościoła*, s. 72.

⁵ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, wyd. V, Poznań: Pallottinum 2008.

⁶ Nie można mówić o podstawach konstytucyjnych w Kościele w sensie formalnym, ale tylko w sensie materialnym. Zob. M. SITARZ, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2008, s. 13.

⁷ G.M. MORÁN, *La mediación y la actividad administrativa eclesiástica: su recepción por el Derecho Canónico*, [w:] *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. Administrative Function in Canon Law. Amministrazione in diritto canonico. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. International Congress of Canon Law. Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego, Varsavia, 14-18 settembre 2011*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, t. II, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2012, s. 1157. Mediacja ma długą historię niemal we wszystkich kulturach świata. Stosowana była m.in. – poza chrześcijaństwem – również w judaizmie, islamie, hinduizmie, buddyzmie, konfucjanizmie. Szerzej zob. CH.W. MOORE, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2009, s. 35;

W czasach biblijnych, w społecznościach żydowskich, mediacja była wykorzystywana zarówno przez przywódców religijnych, jak i politycznych. Żydowska tradycja rozwiązywania sporów została zaadaptowana przez powstające społeczności chrześcijańskie. Najwyższym mediatorem był Chrystus: „Albowiem jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus” (1 Tm 2,5). W Piśmie Świętym Jezus – określany jako „Pośrednik” – jest więc mediatorem między Bogiem a ludźmi (zob.: Hbr 12,24; Ga 3,19-20).

Zachęta do korzystania z mediacji wynika z nakazu Ewangelii (tzw. upomnienie braterskie⁸). „Gdy brat twój zgrzeszy «przeciw tobie», idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, *żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa*. Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi. A jeśli nawet Kościoła nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik” (Mt 18,15-17)⁹. Należy zauważyć, że biblijny fragment opisuje procedurę dotyczącą rozwiązywania sporów. W pierwszej kolejności powinno dojść między stronami do dialogu. Jeżeli rozmowa nie przyniesie efektów, wskazane jest zastosowanie mediacji. Dopiero w sytuacji, w której próba pogodzenia nie zakończy się pojednaniem, strony powinny poddać spór pod urzędowe rozstrzygnięcie przedstawicieli danej społeczności (zob.: Pwt 1,9-18; 16,18-20; 17,8-11).

Zalecenie skorzystania z pomocy dwóch albo trzech osób znajduje się również w Pierwszym Liście do Tymoteusza. Święty Paweł napisał: „Przeciwko prezbiterowi nie przyjmuj oskarżenia, chyba że na podstawie [zeznań] dwu albo trzech świadków” (1 Tm 5,19). W innym miejscu apostoł Paweł nawołuje chrześcijan, aby nie uczestniczyć w rozstrzygnięciu sporów prawnych przez trybunały pogańskie: „Czy odważy się ktoś z was, gdy zdarzy się nieporozumienie z drugim, szukać sprawiedliwości u niesprawiedliwych zamiast u świętych? Czyż nie wiecie, że święci będą sędziami tego świata? A jeśli świat będzie przez was sądzony, to czy nie jesteście godni wyrokować w tak błahych sprawach? Czyż nie wiecie, że będziemy sądzili także aniołów? O ileż przeto więcej sprawy doczesne! Wy zaś, gdy macie sprawy doczesne do rozstrzygnięcia, zwracacie się do ludzi za nic uważanych w Kościele! Mówię to, aby was zawstydzić. Bo czyż nie znajdzie się wśród was ktoś na tyle mądry, by mógł rozstrzygać spory między swymi braćmi?

S. KORDASIEWICZ, *Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2009, s. 31-50.

⁸ Ten biblijny fragment został przełożony pod taką nazwą zarówno w Piśmie Świętym, jak i w literaturze. Zob. Z. JAWORSKI, *Unikanie lub rozwiązywanie sporu administracyjnego według KPK/1983*, [w:] *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico*, s. 874.

⁹ Zob. także: G. NORDHELLE, *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk: Fundacja Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych 2010, s. 28-29.

A tymczasem brat oskarża brata, i to przed niewierzącymi. Już samo to jest godne potępienia, że w ogóle zdarzają się wśród was sądowe sprawy. Czemuż nie znosicie raczej niesprawiedliwości? Czemuż nie ponosicie raczej szkody?” (1 Kor 6,1-7). Za M. Myrchą należy zwrócić uwagę na dwie kwestie zawarte w cytowanym fragmencie Listu. Pierwsza z nich, to zakaz korzystania z pomocy sądów pogańskich w wymiarze sprawiedliwości wśród chrześcijan, natomiast druga – stanowi zachętę do poddawania wszelkich nieporozumień rozwiązaniu polubownemu. Rozstrzygnięcie sporów wśród chrześcijan przez pogan postrzegane było jako zgorzienie¹⁰.

Prawo ewangeliczne – oparte na miłości – stanowi podstawę mediacji. Zdaniem T. Pawluka, zachęta do korzystania z tego sposobu rozwiązywania sporu wypływa z chrześcijańskiego ducha zgody¹¹. „Natomiast, żyjąc prawdziwie w miłości, sprawy, by wszystko wzrastało ku Temu, który jest Głową – ku Chrystusowi” (Ef 4,15)¹².

Przebaczenie i pojednanie stanowią istotne elementy mediacji. W Piśmie Świętym znajdują się fragmenty, które nawołują do pojednania zarówno ludzi z Bogiem, jak i poszczególnych osób między sobą. Apostoł Paweł naucza chrześcijan: „Wszystko zaś to pochodzi od Boga, który pojednał nas z sobą przez Chrystusa i zlecił nam posługę jednania. Albowiem w Chrystusie Bóg jedną z sobą świat, nie poczytując ludziom ich grzechów, nam zaś przekazując słowo jednania. Tak więc w imieniu Chrystusa spełniamy posłannictwo jakby Boga samego, który przez nas udziela napomnień. W imię Chrystusa prosimy: pojednajcie się z Bogiem!” (2 Kor 5,18-20). Z kolei na temat pojednania w relacji człowiek-człowiek św. Mateusz nawołuje: „Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam sobie przypomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim. Potem przyjdź i dar swój ofiaruj” (Mt 5,23-24). Fragment ten należy rozpatrywać w kontekście słów z Pierwszego Listu św. Jana Apostoła: „Jeśliby ktoś mówił: «Miłuję Boga», a brata swego nienawidził, jest kłamcą, albowiem kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi” (1 J 4,20). „Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi” (Mt

¹⁰ M.A. MYRCHA, *Sądy polubowne w prawie kanonicznym. Studium prawno-porównawcze*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1948, s. 14.

¹¹ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, t. IV, Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 2009, s. 390.

¹² Fragmentem z Pisma Świętego, którego treść mogłaby wskazywać na pożądane cechy mediatora, jest opowieść o Zuzannie i starcach (Dn 13,1-64). Daniel, który „zasłynął jako wielki”, wykazał kłamstwa dwóch sędziów, którzy oskarżyli Zuzannę o cudzołóstwo.

5,9)¹³. Przytoczone słowa podkreślają wartość ewangeliczną pogodzenia pomiędzy skłóconymi stronami¹⁴.

Znaczenie pojednania zostało ukazane w przypowieści o synu marnotrawnym (Łk 15,11-32). Ojciec przebaczył synowi, który odszedł z domu, utracił majątek doznając upokorzenia i wstydu. „To, co najbardziej uderza w przypowieści, to uroczyste i pełne miłości przyjęcie przez ojca syna, który powraca: znak miłosierdzia Boga, zawsze gotowego przebaczyć [...] pojednanie jest przede wszystkim *darem Ojca niebieskiego*”¹⁵.

2. MEDIACJA W UCHWAŁACH SOBOROWYCH

Teologiczne podstawy mediacji – poprzez odwołanie się m.in. do pokoju, sprawiedliwości czy pojednania – znajdują się również w uchwałach soborowych¹⁶, a zwłaszcza *Vaticanum II*. Po pierwsze, wskazuje na to fakt, że dokumenty te nie mają charakteru ściśle normatywnego, ale pastoralny¹⁷. Po drugie, wciąż

¹³ „Poszanowanie i rozwój życia ludzkiego domagają się pokoju. Pokój nie polega jedynie na braku wojny i nie ogranicza się do zapewnienia równowagi sił. Nie da się osiągnąć pokoju na ziemi bez obrony dóbr osoby ludzkiej, swobodnej wymiany myśli między ludźmi, poszanowania godności osób i narodów, wytrwałego dążenia do braterstwa”. Zob. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Pallottinum 2009, nr 2304.

¹⁴ T.J. PAPROCKI, *The Method of Proceeding in Administrative Recourse and in the Removal or Transfer of Pastors [cc. 1732-1752]*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, New York–Mahwah: Paulist Press 2000, s. 1826.

¹⁵ IOANNES PAULUS PP. II, *Adhortatio apostolica post synodum de reconciliatione et paenitentia in hodierno Ecclesiae munere Reconciliatione et Paenitentia* (2.12.1984), AAS 77 (1985), s. 185-275 [dalej cyt.: RP]; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska po synodzie biskupów Reconciliatione et Paenitentia o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym postannictwie Kościoła*, Watykan: Libreria Editrice Vaticana [b.r.w.], nr 20.

¹⁶ Prawodawca kodeksowy stanowi: „Dekrety soboru powszechnego nie posiadają mocy obowiązującej, dopóki, po zatwierdzeniu ich przez Biskupa Rzymskiego wraz z ojcami soboru, nie zostaną przez niego potwierdzone i na jego polecenie ogłoszone” (kan. 341 § 1). Do uzyskania mocy obowiązującej uchwał soborowych konieczne jest, aby zostały zaaprobowane (*approbatio*) przez Biskupa Rzymu łącznie z Ojcami soborowymi, a następnie przez niego potwierdzone (*confirmatio*) i promulgowane (*promulgatio*). Zob. J. KRUKOWSKI, *Kolegium Biskupów* [komentarz do kan. 336-341], [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijaństwo. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, t. II/1, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2005, s. 173.

¹⁷ TENZE, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1985, s. 30; M. SITARZ, *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 15.

aktualne pozostają słowa papieża Jana Pawła II, który przypomniał, że teksty Ojców soborowych „nie tracą wartości ani blasku. Konieczne jest, aby były należycie odczytywane, poznawane i przyswajane”¹⁸.

W sensie szerokim podstawy mediacji pojawiły się już w dokumentach pierwszych soborów powszechnych. Uczestnicy Soboru Konstantynopolitańskiego IV (869-870) nawoływali m.in. do ustanowienia pokoju w Kościele oraz trwałego porządku na świecie¹⁹. Sobór Laterański IV (1215) zachęcał, aby zwierzchnicy kościołów dążyli do pokojowego rozwiązywania konfliktów²⁰. Z kolei Sobór Lyoński I (1245) zalecał – w sytuacji odmiennych stanowisk – wezwanie czy to duchownych, czy świeckich, których zadaniem byłoby wysłuchanie stron²¹. Podobnie Sobór Laterański V (1512-1517) postanowił, aby w celu zawarcia pokoju między władcami chrześcijańskimi wysyłać osoby będące „stróżami pokoju, znanych ze swej mądrości, doświadczenia i uczciwości”²².

¹⁸ IOANNES PAULUS PP. II, Epistula apostolica Episcopis clero fidelibus Magni Iubilaei anni MM sub exitum *Novo millennio ineunte* (6.01.2001), AAS 93 (2001), s. 266-309; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *List apostolski Novo millennio ineunte Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu roku 2000*, Poznań: Pallottinum 2001, nr 57. Słowa te przytoczył również papież Benedykt XVI. Zob.: BENEDICTUS PP. XVI, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus annus fidei incohatur Porta fidei* (11.10.2011), AAS 103 (2011), s. 723-734; tekst polski w: BENEDYKT XVI, *List apostolski w formie «motu proprio» Porta fidei ogłaszający Rok Wiary. Wskazania duszpasterskie na Rok Wiary. Nota Kongregacji Nauki Wiary*, Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos 2012, nr 5.

¹⁹ CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM IV, *Terminus sanctae ac universalis octavae synodi*, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi [dalej cyt.: *Sacrorum*], t. XVI, Venetiis: apud Antonium Zatta 1771, kol. 179-184; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 29-47, nr 23.

²⁰ „[...] tych, którzy trwają w niezgodzie, zwierzchnicy kościołów niech doprowadzą do zawarcia pełnego pokoju albo do przestrzegania nienaruszonego i trwałego rozejmu [Bożego]”. Zob. CONCILIUM LATERANENSE IV, *Expeditio pro recuperanda Terra sancta*, [w:] *Sacrorum*, t. XXII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1778, kol. 1058-1068; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 315-325, konst. 71,23; CONCILIUM LUGDUNENSE I, *Super cruciata*, [w:] *Sacrorum*, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 628-632; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 383-393, konst. 5,23.

²¹ CONCILIUM LUGDUNENSE I, *Sententia contra Fridericum Imperatorem ab Innocentio Papa IV. in Concilio Lata Ad apostolicae dignitatis*, kol. 613-619; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 333-349, nr 4.

²² CONCILIUM LATERANENSE V, *Sessio VIII*, [w:] *Sacrorum*, t. XXXII, Parisiis: Expensis Huberti Walter, Bibliopolae 1902, kol. 827-857; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. Tom IV (1511-1870). Lateran IV, Trydent, Watykan I*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2005, s. 57-67, nr II.2. Papież zachęcał władców chrześcijańskich, aby zawarli wzajemny pokój i umożliwili wyprawę przeciw wrogom chrześcijańskiej wiary. Zob.:

Ojcowie soborowi podkreślali, że istotne jest „ograniczenie sporów i złagodzenie ciężaru utrapionych ludzi”²³. Takie stwierdzenie stanowi podstawę zastosowania mediacji, o czym świadczą również inne postanowienia tego Soboru. „Gdy podjęta została sprawa o słuszne podejrzenie przeciwko sędziemu i strony zgodnie z normą prawną dokonały wyboru arbitrów, których powinnością jest zbadać sprawę, często się zdarza, że właśnie owi [arbitrzy] nie chcą wydać zgodnej decyzji ani wezwać trzeciego, z którym obaj albo jeden z nich kontynuowałoby badanie sprawy aż do wydania rozstrzygnięcia, do czego są zobowiązani”²⁴.

Na Soborze Laterańskim III (1179) Ojcowie soborowi postanowili, że „przełożeni bez uprzedniego upomnienia kanonicznego nie mogą wydawać na podwładnych wyroku zawieszenia czy ekskomuniki, chyba że wina jest tego rodzaju, że sama przez się powoduje karę ekskomuniki”²⁵. Zalecenie takie miało na celu uniknięcie karania bez uzasadnionej przyczyny, czyli podejmowanie działań zmierzających do pojednania stron. Problematyka ta była następnie przedmiotem Soboru Laterańskiego IV, który doprecyzował, aby stosowne upomnienie poczynić w obecności „właściwych świadków, którzy w razie potrzeby mogą je potwierdzić”²⁶. Podobnie, Sobór Lyonński I postanowił, że sędzia przed ukaraniem ekskomuniką większą, powinien zastosować upomnienie kanoniczne względem osób utrzymujących kontakty z osobami już przez niego ekskomunikowanymi. Dlatego też wskazane były „rozmowy i innego rodzaju relacje”²⁷. Należy wnioskować, że Ojcowie soborowi w ten sposób zachęcali do wysłuchania stron i przedstawienia swoich racji, co stanowi jeden z istotnych elementów mediacji.

Sobór Watykański II (1962-1965) nie miał na celu zmienić nauki o Kościele, a jedynie ją „rozwinąć, pogłębić i obszerniej wyłożyć”²⁸. Podstawy teologiczne

TENŹE, *Sessio IX*, kol. 858-900; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom IV*, s. 69-109, nr I.

²³ CONCILIUM LUGDUNENSE I, *De appellationibus*, [w:] *Sacrorum*, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 663-664; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 361-363, konst. I/16.

²⁴ Tamże, konst. I/17.

²⁵ CONCILIUM LATERANENSE III, *Qualiter pralati debeant proferre sententiam in subiectos*, [w:] *Sacrorum*, t. XXII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1778, kol. 220-221; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 177, kan. VI.

²⁶ CONCILIUM LATERANENSE IV, *De forma excommunicandi*, [w:] *Sacrorum*, t. XXII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1778, kol. 1031-1034; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 285-287, konst. 47.

²⁷ CONCILIUM LUGDUNENSE I, *De sententia excommunicationis*, [w:] *Sacrorum*, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 671-672; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tom II*, s. 367-371, konst. I/21.

²⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Respona ad quaestiones de aliquibus sententiis ad doctrinam de Ecclesia pertinentibus* (29.06.2007), AAS 99 (2007), s. 604-608; tekst polski w: *Ustrój hie-*

mediacji mające swoje źródło w Piśmie Świętym, znajdują się również w uchwałach *Vaticanum II*. Treść tych dokumentów nawołuje do pojednania na drodze dialogu i w duchu miłości.

Pojęcie dialogu pojawiło się w wypowiedziach ludzi Kościoła w okresie Soboru Watykańskiego II. K. Wojtyła stwierdził, że byłoby „rzeczą niepożądaną, gdyby pojęcie realizacji *Vaticanum II* stanęło u podstaw odnowy zamierzonej przez ten Sobór inaczej, niż jako historyczny etap autorealizacji Kościoła. Kościół bowiem przez Sobór określił nie tylko, w jaki sposób sam siebie rozumie, ale także, w jaki sposób pragnie siebie urzeczywistniać. Nauka *Vaticanum II* staje przed nami jako właściwa dla naszych czasów i do nich dostosowana postać tej autorealizacji, samurzeczywistniania Kościoła, które na różne sposoby ma przejść przez dusze wszystkich członków Ludu Bożego”²⁹. Dlatego też potrzebę mediacji, jako pośredniczenia w sporze, należy rozpatrywać w kontekście nauczania soborowego na temat dialogu. Zdaniem K. Wojtyły, dialog rozumiany jest – podobnie, jak w Deklaracji o wolności religijnej³⁰ – jako „wymiana myśli”³¹.

Dialog stanowi ustosunkowanie się osoby do osoby, szczególnie podejście do posiadanej przez siebie i innych prawdy, określony sposób postępowania i współdziałania, spotkanie i porozumienie. S. Nagy wymienił cztery elementy dialogu: 1) rzeczywistość międzyludzkiego kontaktu, życiowego spotkania i porozumienie się wolnych osób; 2) wzajemna znajomość i życzliwość; 3) wspólne poszukiwanie wartości i 4) szczególna atmosfera, w jakiej dokonuje się spotkanie międzyludzkie, stanowiące istotę dialogu. W konsekwencji określił dialog, jako spotkanie międzyosobowe, wzajemne poznanie oraz gotowość na wspólne poszukiwanie prawdy i dróg współpracy zmierzającej do dobra człowieka³². *De lege ferenda* trzeba postulować, aby wskazane wyżej elementy dialogu konstituowały postępo-

rarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2013, s. 443-453. Na wpływ Soboru Watykańskiego II na obowiązującą wcześniej naukę o Kościele zwrócił uwagę M. Sitarz, zob.: *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym*, s. 13.

²⁹ K. WOJTYŁA, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2003, s. 6.

³⁰ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Declaratio de libertate religiosa de iure personae et communitatum ad libertatem sociale et civilem in re religiosa Dignitatis humanae* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929-946 [dalej cyt.: DH]; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 410-421.

³¹ WOJTYŁA, *U podstaw odnowy*, s. 18.

³² S. NAGY, *Dialog w Kościele*, „Kościół i Prawo” 2 (1982), s. 155-158. Szerzej na temat dialogu zob. Ł. KAMYKOWSKI, *Pojęcie dialogu w Kościele katolickim. Wnioski z doświadczeń Kościoła w XX wieku. Zapis poszukiwań 1998-2002*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT 2003.

wanie mediacyjne, w którego centrum zawsze powinna być osoba³³ i poszanowanie jej praw. „Prawdy zaś należy szukać w sposób odpowiadający godności osoby ludzkiej i jej społecznej naturze, mianowicie przez wolne dociekania, przez nauczanie i wychowywanie, wymianę myśli i dialog, przez co jedni drugim przedkładają prawdę, którą znaleźli albo sądzą, że znaleźli, by pomagać sobie nawzajem w jej zgłębianiu” (DH 3).

Sobór Watykański II przypomniał prawdę o osobie ludzkiej. W centrum wszelkich działań stoi człowiek – osoba ludzka. „Ludzie naszych czasów stają się z dnia na dzień coraz bardziej świadomi godności osoby ludzkiej i wzrasta liczba tych, którzy domagają się, żeby ludzie cieszyli się i posługiwali w działaniu swym własnym osądem i odpowiedzialną wolnością – nie przymuszani, lecz powodowani świadomością obowiązku” (DH 1). Mediacja również ukierunkowana jest na osobę ludzką, na pomoc w rozwiązaniu jej problemów. Istotne jest także, aby strony, bez jakiegokolwiek przymusu, ale przy pomocy mediatora, wypracowały zadowalające wyjście z konfliktu.

Ojcowie soborowi w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym³⁴ podkreślili, że „Sobór stara się rozważyć przede wszystkim te wartości, które są dzisiaj cenione najwyżej i odnieść je do ich Boskiego źródła” (GS 11). Wyrazili zachętę, aby pod wpływem miłości odpowiadać na „bardziej palące potrzeby naszej epoki” (GS 91). Dlatego też, w obliczu wzrastających konfliktów, taką potrzebą wydaje się być porozumienie na różnych płaszczyznach, a przede wszystkim sposób prowadzący do jego osiągnięcia. W konsekwencji należy pielęgnować wzajemny szacunek, poszanowanie i zgodę w celu utrwalania dialogu. Silniejsze jest bowiem to, co łączy, niż to, co dzieli. Zgodnie z nauką soborową „niechaj w sprawach koniecznych panuje jedność, w wątpliwych – wolność, we wszystkich zaś miłość” (GS 92). Analizując te słowa w odniesieniu do mediacji trzeba zauważyć, że strony cieszą się wolnością w tym znaczeniu, że same podejmują ostateczną decyzję w przedmiocie wszczęcia, prowadzenia i zakończenia tego sposobu rozwiązywania sporu.

Ojcowie soborowi w Konstytucji dogmatycznej o Kościele³⁵ nauczają, że wszyscy biskupi „mają obowiązek umacniać i strzec jedności wiary i wspólnej dyscypliny całego Kościoła, uczyć wiernych miłości do całego Mistycznego Ciała

³³ Szerzej zob.: J. MAJKA, *Osoba i dobro wspólne Kościoła*, „Kościół i Prawo” 2 (1982), s. 21-52.

³⁴ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1116 [dalej cyt.: GS]; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje*, s. 526-606.

³⁵ TENŻE, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75 [dalej cyt.: LG]; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje*, s. 104-163.

Chrystusa” oraz „popierać wszelką aktywność [...] zmierzającą do tego, aby wzrastała wiara i światło pełnej prawdy zajaśniało wszystkim ludziom” (LG 23). Biskup „może współczuć tym, którzy nie wiedzą i błędzą [...]. Niech się nie wzbrania wysłuchiwać swoich podwładnych, których jak własne dzieci bierze w opiekę i zachęca do pilnego współdziałania z sobą” (LG 27). Biskup diecezjalny w powierzonym Kościele partykularnym powinien podejmować wszelkie próby pojednania skonfliktowanych stron³⁶.

3. MEDIACJA W DOKUMENTACH PAPIESKICH

Teologiczne podstawy mediacji zawarte w Piśmie Świętym znajdują swoją kontynuację w nauczaniu papieskim. Należy je rozpatrywać w kontekście miłości (*caritas*) chrześcijańskiej, sprawiedliwości, prawdy i dialogu.

Na rolę Chrystusa, jako pośrednika – mediatora – między Bogiem a ludźmi zwrócił uwagę papież Pius XII w encyklice *Summi Pontificatus*³⁷. „Tenże Apostoł Narodów wykazuje dalej jedność ludzkiej rodziny, wskazując na stosunek pokrewieństwa, łączącego nas z odwiecznym obrazem niewidzialnego Boga, z Synem Bożym [...]. Dowodzi on również tej jedności z jednego i dla wszystkich wspólnego faktu Odkupienia, które Chrystus sprawił dla wszystkich, przywracając im przez swą bolesną Mękę pierwotną, a następnie zerwaną przyjaźń z Bogiem, stając się pojednawcą między Ojcem Niebieskim a ludźmi” (nr 31).

Pogłębieniem i rozwinięciem pojmowania Chrystusa-Mediatora jest przede wszystkim encyklika *Mediator Dei et Hominum*³⁸. „Pośrednik [Mediator – A.R.] między Bogiem a ludźmi [...] Jezus, Syn Boży, z chwilą gdy podjął dzieło miłosierdzia, którym rodzaj ludzki obsypał dobrodziejstwami nadprzyrodzonymi, zamierzał niewątpliwie naprawić stosunek między stworzeniem a Stwórcą zakłócony przez grzech i przyprowadzić nieszczęśliwe potomstwo Adama, skażone zma-

³⁶ Dlatego też prawodawca powszechny zachęca ustawodawców partykularnych do utworzenia stałego organu mediacyjnego, którego zadaniem będzie poszukiwanie i sugerowanie słusznych rozwiązań (zob. kan. 1733 § 2).

³⁷ PIUS PP. XII, Litterae encyclicae Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis pacem et communionem cum Apostolica Sede habentibus *Summi Pontificatus* (20.10.1939), AAS 31 (1939), s. 413-453; tekst polski w: PIUS XII, *Kościół i Papież wobec Drugiej Wojny Światowej (Encyklika Summi Pontificatus z dnia 20 października 1939 roku. Acta Apostolicae Sedis, vol. XXXI, Ser. II, v. VI; 28.X.1939)*, Londyn: Wydawnictwo Dokumentów Nauki Kościoła 1947.

³⁸ TENŻE, Litterae encyclicae de sacra liturgia *Mediator Dei et hominum* (20.11.1947), AAS 39 (1947), s. 521-595; tekst polski w: PIUS XII, *Encyklika Mediator Dei o Świętej Liturgii*, Warszawa: Wydawnictwo Te Deum, 2010.

złą pierworodną, z powrotem do Ojca Niebieskiego, prazródła i celu ostatecznego wszystkich rzeczy” (nr 1). Z przytoczonego fragmentu należy wnioskować, że w „naprawieniu stosunku między stworzeniem a Stwórcą” można doszukiwać się źródła mediacji. Stwierdzenie to odnosi się do odbudowy relacji między Bogiem a ludźmi, a zatem posiada cechę charakterystyczną mediacji.

Na potrzebę dialogu Kościoła ze społeczeństwem zwrócił uwagę papież Paweł VI w encyklice *Ecclesiam suam*³⁹. Dialog to prawdziwy i niewymowny rodzaj rozmowy (nr 71). Stanowi narzędzie do „jednoczenia umysłów” (nr 81). Celem mediacji jest również przywrócenie jedności poprzez osiągnięcie porozumienia. Papież określa, jakie właściwości powinien posiadać dialog, wskazując na: 1) jasność, polegającą na tym, że słuchający ma w pełni zrozumieć, co się mówi; 2) łagodność, przejawiającą się w wyzbyciu pychy, unikaniu środków nieumiarkowanych, znoszeniu przeciwności; 3) zaufanie, że jeden człowiek zechce przyjąć słowa drugiego i 4) roztropność, badającą nastawienie umysłowe i moralne słuchacza (nr 81). „W dialogu prowadzonym w ten sposób prawda łączy się z miłością, a zrozumienie z ukochaniem” (nr 82). Przesłanki właściwego prowadzenia dialogu wskazane w nauczaniu papieskim można również zastosować w procesie mediacji.

Papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis*⁴⁰ nawoływał: „człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa” (nr 10). W odniesieniu do istniejących podziałów między poszczególnymi ludźmi, czy grupami zwrócił uwagę, że w dążeniu do hegemonii „narody powstają przeciwko narodom, istnieją bloki przeciwstawnych sobie państw. Bez trudu można określić konflikty znajdujące się u korzeni rozdarcia, które zamiast być rozwiązywane na drodze dialogu, zaostrzają się w konfrontacji i sporach” (RP 2). Problem ten papież zasygnalizował również

³⁹ PAULUS PP. VI, Litterae encyclicae quibus viis Catholicam Ecclesiam in praesenti munus suum exsequi oporteat *Ecclesiam suam* (6.08.1964), AAS 56 (1964), s. 609-659; tekst polski w: PAWEŁ VI, *Encyklika o drogach, którymi Kościół Katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swojej misji Ecclesiam suam*, Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 2006.

⁴⁰ IOANNES PAULUS PP. II, Litterae encyclicae ad Venerabiles Fratres in Episcopatu, ad Sacerdotes et Religiosas Familias, ad Ecclesiae filios et filias, necnon ad universos bonae voluntatis homines Pontificali eius Ministerio ineunte *Redemptor hominis* (4.03.1979), AAS 71 (1979), s. 257-324; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Redemptor hominis. Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II, w której u początku swej papieskiej posługi zwraca się do czcigodnych braci w biskupstwie, do kapłanów, do rodzin zakonnych, do drogiej synów i córek Kościoła oraz do wszystkich ludzi dobrej woli*, Warszawa: Katolicka Agencja Informacyjna 2007.

w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*⁴¹ podkreślając, że współcześnie typowym zjawiskiem jest występowanie „nasilenia się konfliktów”. W konsekwencji, Jan Paweł II wskazał, że ewangeliczne błogosławieństwo «Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój» (Mt 5,9) skutkuje potrzebą urzeczywistnienia się pokoju (nr 6).

Rozwiązanie konfliktów ma swoje źródło w dialogu prowadzonym w duchu miłości. „Dialog stanowi dla Kościoła w pewnym sensie środek, a nade wszystko sposób wypełniania jego działalności w świecie współczesnym” (RP 25). Dialog to „wspólne poszukiwanie”⁴². W procesie mediacji zawsze najważniejszy jest człowiek. „Wszelka analiza musi koniecznie wychodzić z tych samych przesłanek, mianowicie, że każdy byt ludzki posiada godność, która – niezależnie od tego, że osoba istnieje zawsze w konkretnym kontekście społecznym i historycznym – nigdy nie może być umniejszana, okaleczana lub zniszczona, lecz przeciwnie, powinna być uszanowana i chroniona, jeśli dąży się rzeczywiście do umacniania pokoju”⁴³. Godność osoby ludzkiej⁴⁴ respektowana jest w sposób szczególny w mediacji.

Naukę na temat miłości i sprawiedliwości wyłożył również papież Benedykt XVI m.in. w encyklice *Deus caritas est*⁴⁵. „Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka jako człowieka. Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocie-

⁴¹ TENŻE, Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo *Christifideles laici* (30.12.1988), AAS 81 (1989), s. 393-521; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1999.

⁴² BENEDICTUS PP. XVI, Dum Dies XLIV Internationalis commemoratur pro Pace promovenda *Libertas religiosa, iter ad pacem* (8.12.2010), AAS 103 (2011), s. 46-58; tekst polski w: „L'Osservatore Romano” 1 (2011), s. 4-10, nr 11.

⁴³ IOANNES PAULUS PP. II, *Palatium deinde adiit Nationum Unitarum; in quod ingressus, allocutionem habuit ad earundem Nationum Legatos* (2.10.1979), AAS 71 (1979), s. 1144-1160; tekst polski w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, red. M. Sitarz, M. Grochowina, M. Lewicka [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 377-390, nr 12.

⁴⁴ Szerzej na temat godności osoby ludzkiej zob.: F.J. MAZUREK, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin: Redakcja Wydawnictwa KUL 2001; M.A. SMITH, *Human Dignity and the Common Good in the Aristotelian-Thomistic Tradition*, Lewiston N.Y.: Mellen University Press 1995.

⁴⁵ BENEDICTUS PP. XVI, Litterae encyclicae de christiano amore *Deus caritas est* (25.12.2005), AAS 98 (2006), s. 217-252; tekst polski w: BENEDYKT XVI, *Encyklika Deus caritas est o miłości chrześcijańskiej*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2006.

szenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego. Państwo, które chce zapewnić wszystko, które wszystko przyjmuje na siebie, w końcu staje się instancją biurokratyczną, nie mogącą zapewnić najistotniejszych rzeczy, których człowiek cierpiący – każdy człowiek – potrzebuje: pełnego miłości osobistego oddania. Nie państwo, które ustala i panuje nad wszystkim, jest tym, którego potrzebujemy, ale państwo, które dostrzeże i wesprze, w duchu pomocniczości, inicjatywy podejmowane przez różnorakie siły społeczne, łączące w sobie spontaniczność i bliskość z ludźmi potrzebującymi pomocy. Kościół jest jedną z tych żywotnych sił: pulsuje w nim dynamizm miłości wzbudzonej przez Ducha Chrystusa. Ta miłość daje ludziom nie tylko pomoc materialną, ale również odpoczynek i troskę o duszę, pomoc często bardziej konieczną od wsparcia materialnego” (nr 28)⁴⁶.

Papież Franciszek w Adhortacji apostolskiej *Evangelii Gaudium*⁴⁷ podkreślił istotną rolę osób, które podejmują działania zmierzające do rozwiązania sporu. „W obliczu konfliktu niektórzy go po prostu dostrzegają i idą jakby się nic nie stało, umywając ręce, by żyć dalej. Inni wchodzą w konflikt w ten sposób, że stają się jego więźniami, tracą horyzont, przerzucają swój zamęt i niezadowolenia na instytucje, przez co jedność staje się niemożliwa. Istnieje jednak trzeci sposób zmierzenia się z konfliktem, bardziej skuteczny: polega on na przyjęciu konfliktu, rozwiązaniu go i przemienieniu w ogniwo nowego procesu” (nr 227).

*

Kościół został założony przez Jezusa Chrystusa, dlatego posiada własny – oparty na miłości – system prawa, tj. prawo kanoniczne. Z kolei na dyscyplinę

⁴⁶ Podobnie papież Jan XXIII stwierdził, że pokój należy budować na prawdzie, wolności, miłości i sprawiedliwości. Zob. IOANNES PP. XXIII, Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda *Pacem in terris* (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: PAPIEŻ JAN XXIII, *Encyklika o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności Pacem in terris*, wyd. II, Kraków: Wydawnictwo ZNAK 1969. Szerzej zob. J. DYDUCH, *Obrona praw ludzkich drogą do pokoju*, [w:] *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, Dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. A. Zakreła, A. Sosnowski, Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe 2013, s. 240.

⁴⁷ FRANCISCUS PP., Adhortatio apostolica *Evangelii Gaudium* de Evangelio Nuntiando nostra aetate (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019-1137; tekst polski w: OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Evangelii Gaudium. O głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Kraków: Wydawnictwo „M” 2013.

prawa kanonicznego składają się elementy prawne i teologiczne. W konsekwencji, mediacja ma nie tylko podstawy prawne w KPK/83, ale również podstawy teologiczne w Piśmie Świętym, które są na nowo odczytywane przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Analizując źródła mediacji w Kościele, nie można wskazywać wyłącznie podstaw prawnych. Papież Jan Paweł II w konstytucji promulgującej KPK/83 stwierdził, że „Kodeks będąc podstawowym dokumentem ustawodawczym Kościoła”, oparty jest na „dziedzictwie prawnym i ustawodawczym Objawienia i Tradycji [...]. Stąd oprócz elementów fundamentalnych struktury hierarchicznej i organizacyjnej Kościoła, ustanowionych przez Boskiego Założyciela, i oprócz głównych norm odnoszących się do sprawowania potrójnego zadania, zleconego samemu Kościołowi, wypada, aby Kodeks określał także pewne reguły i normy działania”⁴⁸. W konsekwencji, charakteryzując mediację w prawie kanonicznym, nie można zapominać o źródle tej instytucji i pomijać jej podstawy teologiczne.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- BENEDICTUS PP. XVI: Dum Dies XLIV Internationalis commemoratur pro Pace promovenda Libertas religiosa, iter ad pacem (8.12.2010), AAS 103 (2011), s. 46-58; tekst polski w: *L'Osservatore Romano* 1 (2011), s. 4-10.
- BENEDICTUS PP. XVI: Litterae apostolicae motu proprio datae quibus annus fidei incohatur Porta fidei (11.10.2011), AAS 103 (2011), s. 723-734; tekst polski w: BENEDYKT XVI, List apostolski w formie «motu proprio» Porta fidei ogłaszający Rok Wiary. Wskazania duszpasterskie na Rok Wiary. Nota Kongregacji Nauki Wiary, Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos 2012.
- BENEDICTUS PP. XVI: Litterae encyclicae de christiano amore Deus caritas est (25.12.2005), AAS 98 (2006), s. 217-252; tekst polski w: BENEDYKT XVI, Encyklika Deus caritas est o miłości chrześcijańskiej, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2006.
- Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań: Pallottinum 2009.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984.
- CONCILIIUM CONSTANTINOPOLITANUM IV: Terminus sanctae ac universalis octavae synodi, [w:] Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio, red. J.D. Mansi, t. XVI, Venetiis: apud Antonium Zatta 1771, kol. 179-184; tekst polski w: Dokumenty Sobo-

⁴⁸ IOANNES PAULUS PP. II, Constitutio apostolica *Sacrae disciplinae leges* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. VII-XIV; tekst polski w: KPK/83, s. 13.

- rów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 29-47.
- CONCILIUM LATERANENSE III: Qualiter pralati debeant proferre sententiam in subiectos, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1778, kol. 220-221; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 177.
- CONCILIUM LATERANENSE IV: De forma excommunicandi, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXII, Venetiis: apud Antonius Zatta 1778, kol. 1031-1034; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 285-287.
- CONCILIUM LATERANENSE IV: Expeditio pro recuperanda Terra sancta, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1778, kol. 1058-1068; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 315-325.
- CONCILIUM LATERANENSE V: Sessio VIII-IX, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXXII, Parisiis: Expensis Huberti Walter, Bibliopolae 1902, kol. 827-900; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński i polski. Tom IV (1511-1870). Lateran IV, Trydent, Watykan I*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2005, s. 57-109.
- CONCILIUM LUGDUNENSE I: De appellationibus, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 663-664; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 361-363.
- CONCILIUM LUGDUNENSE I: De sententia excommunicationis, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 671-672; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 367-371.
- CONCILIUM LUGDUNENSE I: Sententia contra Fridericum Imperatorem ab Innocentio Papa IV. in Concilio Lata Ad apostolicae dignitatis, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 613-619; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 333-349.
- CONCILIUM LUGDUNENSE I: Super cruciata, [w:] *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, red. J.D. Mansi, t. XXIII, Venetiis: apud Antonium Zatta 1779, kol. 628-632; tekst polski w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, La-*

- teran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2003, s. 383-393.
- CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI: Respona ad quaestiones de aliquibus sententiis ad doctrinam de Ecclesia pertinentibus (29.06.2007), AAS 99 (2007), s. 604-608; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2, red i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2013, s. 443-453.
- FRANCISCUS PP.: Adhortatio apostolica Evangelii Gaudium de Evangelio Nuntiando nostra aetate (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019-1137; tekst polski w: OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, Adhortacja apostolska Evangelii Gaudium. O głoszeniu Evangelii w dzisiejszym świecie, Kraków: Wydawnictwo „M” 2013.
- IOANNES PAULUS PP. II: Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo Christifideles laici (30.12.1988), AAS 81 (1988), s. 393-521; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska Christifideles laici o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II, Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1999.
- IOANNES PAULUS PP. II: Adhortatio apostolica post synodum de reconciliatione et paenitentia in hodierno Ecclesiae munere Reconciliatione et Paenitentia (2.12.1984), AAS 77 (1985), s. 185-275; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska po synodzie biskupów Reconciliatio et Paenitentia o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym społeczeństwie Kościoła, Watykan: Libreria Editrice Vaticana [b.r.w.].
- IOANNES PAULUS PP. II: Constitutio apostolica Sacrae disciplinae leges (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. VII-XIV; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum, 1984, s. 6-17.
- IOANNES PAULUS PP. II: Epistula apostolica Episcopis clero fidelibus Magni Iubilaei anni MM sub exitum Novo millennio ineunte (6.01.2001), AAS 93 (2001), s. 266-309; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, List apostolski Novo millennio ineunte Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu roku 2000, Poznań: Pallottinum 2001.
- IOANNES PAULUS PP. II: Litterae encyclicae ad Venerabiles Fratres in Episcopatu, ad Sacerdotes et Religiosas Familias, ad Ecclesiae filios et filias, necnon ad universos bonae voluntatis homines Pontificali eius Ministerio ineunte Redemptor hominis (4.03.1979), AAS 71 (1979), s. 257-324; tekst polski w: JAN PAWEŁ II, Redemptor hominis. Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II, w której u początku swej papieskiej posługi zwraca się do czcigodnych braci w biskupstwie, do kapłanów, do rodzin zakonnych, do drogiej synów i córek Kościoła oraz do wszystkich ludzi dobrej woli, Warszawa: Katolicka Agencja Informacyjna 2007.
- IOANNES PAULUS PP. II: Palatium deinde adiit Nationum Unitarum; in quod ingressus, allocutionem habuit ad earundem Nationum Legatos (2.10.1979), AAS 71 (1979), s. 1144-1160; tekst polski w: Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł, red. M. Sitarz, M. Grochowina, M. Lewicka [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 377-390.
- IOANNES PP. XXIII: Litterae encyclicae de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda Pacem in terris (11.04.1963), AAS 55 (1963), s. 257-304; tekst polski w: PAPIEŻ JAN XXIII, Encyklika o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności Pacem in terris, wyd. II, Kraków: Wydawnictwo ZNAK 1969.

- PAULUS PP. VI: *Allocutio ad E. mos Patres Cardinales et ad Consultores Pontificii Consilii Codici Iuris Canonici recognoscendo* (20.11.1965), AAS 57 (1965), s. 985-989.
- PAULUS PP. VI: *Litterae encyclicae quibus viis Catholicam Ecclesiam in praesenti munus suum exsequi oporteat Ecclesiam suam* (6.08.1964), AAS 56 (1964), s. 609-659; tekst polski w: PAWEŁ VI, *Encyklika o drogach, którymi Kościół Katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swojej misji Ecclesiam suam*, Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 2006.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, wyd. V, Poznań: Pallottinum 2008.
- PIUS PP. XII: *Litterae encyclicae de sacra liturgia Mediator Dei et hominum* (20.11.1947), AAS 39 (1947), s. 521-595; tekst polski w: PIUS XII, *Encyklika Mediator Dei o Świętej Liturgii*, Warszawa: Wydawnictwo Te Deum 2010.
- PIUS PP. XII: *Litterae encyclicae Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinariis pacem et communionem cum Apostolica Sede habentibus Summi Pontificatus* (20.10.1939), AAS 31 (1939), s. 413-453; tekst polski w: PIUS XII, *Kościół i Papież wobec Drugiej Wojny Światowej* (Encyklika Summi Pontificatus z dnia 20 października 1939 roku. *Acta Apostolicae Sedis*, vol. XXXI, Ser. II, v. VI; 28.X.1939), Londyn: Wydawnictwo Dokumentów Nauki Kościoła 1947.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II: *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 104-163.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II: *Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1116; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 526-606.
- SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II: *Declaratio de libertate religiosa de iure personae et communitatum ad libertatem socialem et civilem in re religiosa Dignitatis humanae* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929-946; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 410-421.

LITERATURA

- CATTANEO Arturo, GHERRI Paolo: *La Canonistica a 25 anni dal CIC: impostazioni, metodo e prospettive*, *Apollinaris* 81 (2008), nr 1-2, s. 603-640.
- DYDUCH Jan: *Obrona praw ludzkich drogą do pokoju*, [w:] *Servabo legem tuam in toto corde meo*. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, Dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin, red. A. Zakręta, A. Sosnowski, Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe 2013, s. 239-249.
- GROCHOLEWSKI Zenon: *Służba miłości w działalności sądowej Kościoła*, [w:] *Veritati Salvificae Servire*. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. zw. dr. hab. Edwardowi Góreckiemu z racji 70 rocznicy urodzin, red. W. Wenz, Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny 2002, s. 71-82.
- GROCHOLEWSKI Zenon: *Specyfika prawa Kościoła Katolickiego*, [w:] *Lex Tua in Corde Meo*. *Studia i materiały dedykowane Jęgo Magnificencji Bp. Tadeuszowi Pieronkowi*

- z okazji 40-lecia pracy naukowej, red. P. Majer, A. Wójcik, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie 2004, s. 265-278.
- JAWORSKI Zbigniew: Unikanie lub rozwiązywanie sporu administracyjnego według KPK/1983, [w:] *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. Administrative Function in Canon Law. Administracja w prawie kanonicznym. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. International Congress of Canon Law. Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego, Varsavia, 14-18 settembre 2011*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, t. II, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2012, s. 869-874.
- KAMYKOWSKI Łukasz: Pojęcie dialogu w Kościele katolickim. Wnioski z doświadczeń Kościoła w XX wieku. Zapis poszukiwań 1998-2002, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT 2003.
- KORDASIEWICZ Stanisław: Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2009, s. 31-50.
- KRUKOWSKI Józef: *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1985.
- KRUKOWSKI Józef: Kolegium Biskupów [komentarz do kan. 336-341], w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła, t. II/1*, red. J. Krukowski, Poznań: Pallottinum 2005, s. 168-174.
- MAJKA Józef: *Osoba i dobro wspólne Kościoła, Kościół i Prawo 2* (1982), s. 21-52.
- MAZUREK Franciszek J.: *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 2001.
- MOORE Christopher W.: *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2009.
- MORÁN García: *La mediación y la actividad administrativa eclesial: su recepción por el Derecho Canónico*, [w:] *La funzione amministrativa nell'ordinamento canonico. Administrative Function in Canon Law. Administracja w prawie kanonicznym. XIV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. International Congress of Canon Law. Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego, Varsavia, 14-18 settembre 2011*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, t. II, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2012, s. 1155-1166.
- MYRCHA Marian A.: *Sądy polubowne w prawie kanonicznym. Studium prawno-porównawcze*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1948.
- NAGY Stanisław: *Dialog w Kościele, Kościół i Prawo 2* (1982), s. 151-172.
- NORDHELLE Grethe: *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk: Fundacja Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych 2010.
- PAPROCKI Thomas J.: *The Method of Proceeding in Administrative Recourse and in the Removal or Transfer of Pastors [cc. 1732-1752]*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, New York–Mahwah: Paulist Press 2000, s. 1818-1847.
- PAWLUK Tadeusz: *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy, t. IV*, Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 2009.
- SITARZ Mirosław: *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013.

- SITARZ Mirosław: Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2008.
- SMITH Michael A.: Human Dignity and the Common Good in the Aristotelian-Thomistic Tradition, Lewiston N.Y.: Mellen University Press 1995.
- SOBAŃSKI Remigiusz: Zarys teologii prawa kościelnego, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej 1973.
- STASIAK Marian: Problem modeli eklezjalnych w budowie teorii prawa kościelnego, *Kościół i Prawo* 1 (1981), s. 11-40.
- STASIAK Marian: Problem ukazania teologicznej natury prawa kościelnego, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 26 (1979), z. 5, s. 65-77.
- WOJTYŁA Karol: U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2003.

TEOLOGICZNE PODSTAWY MEDIACJI W PRAWIE KANONICZNYM

Streszczenie

Autor wskazuje, że mediacja w prawie kanonicznym ma podstawy teologiczne i prawne. Artykuł zawiera analizę wyłącznie podstaw teologicznych w wybranych fragmentach Pisma Świętego, w uchwałach soborowych oraz w nauczaniu papieskim. Podstawy teologiczne zostały określone przez Boskiego Założyciela Kościoła, Jezusa Chrystusa, w Piśmie Świętym.

Słowa kluczowe: Pismo Święte, uchwały soborowe, nauczanie papieskie, pojednanie.

THEOLOGICAL FOUNDATIONS OF MEDIATION IN CANON LAW

Summary

The author indicates that the mediation in canon law has its theological and legal foundations. The article presents an analysis only the theological foundations in the selected parts of the Holy Bible, in post-conciliar resolutions and in papal Magisterium. The theological foundations were determined by the Divine Founder of the Church, Jesus Christ, in the Holy Bible.

Key words: Holy Bible, post-conciliar resolutions, papal Magisterium, reconciliation.

